

Úvodné slovo

Do obsahu i štruktúry tohto úvodného slova zasiahla *udivujúco rýchla zhoda dominantných politických síl Slovenska za konanie predčasných volieb* – 17. júna namiesto jesene 2006. Aj keď dôvody, ktoré k tak ojedinelej zhode koalície i opozície viedli boli veľmi odlišné, vyplýva z nej hneď viacero ponaučení. Pristavme sa aspoň u niektorých z nich.

Tým prvým môže byť aj to, že napriek rozdrobenosti politickej scény a nadmerného vplyvu externe dotovaných zložiek tretieho sektora u nás, existuje predpoklad dosiahnutia základnej zhody aj pri oveľa dôležitejších záležitostiach národa a štátu.

Určitým druhom potvrdenia takejto úvahy je nakoniec rozhodnutie vlády o zastavení nie práve najperspektívnejších privatizačných zámerov. Či už ide o bratislavské a košické letisko, Cargo, Transpetrol a ďalšie. Ostáva len dúfať, že naznačované obchádzky tohto závažného rozhodnutia vlády strašením nedozernými stratami neuspeli.

Je len prirodzené, že od prvých chvíľ po udivujúcej zhode rozdrobenej koalície, rovnako ako opozície o predčasných voľbách, naštartovali politické strany nekompromisný boj za svoje záujmy dominovať, alebo sa aspoň podieľať na moci pri presadzovaní svojich záujmov. Žiaľ, pre mnohých jednotlivcov i celé strany sú osobné a skupinové záujmy prednejšie ako celospoločenské záujmy. Tie takýmto parazitom slúžia iba ako zásterka na zakrývanie pažravých chůťok podieľať sa na odlupovaní z celospoločenských zdrojov privatizačnými a podobnými chodníkmi.

Ktorá z terajších politických strán predstavuje nádej na ochranu a podporu trvalo udržateľného rozvoja celoslovenských záujmov? Seriózna odpoveď na túto kardinálnu otázku nebude jednoduchá. Všetky strany, no najmä tie, ktoré majú malý voličský potenciál budú sľubovať toľko ekonomických, sociálnych a neviemakých zlepšení, až nás to pobaví, aspoň na chvíľku. No ak chceme, aby k volebným urnám prišlo čo najviac našich ľudí so znalosťou aspoň základných dôvodov, že ten, komu odovzdajú svoj hlas dokáže za nich v parlamente „zabojovať“, musíme priložiť ruku k dielu. Členovia Nezávislého združenia ekonómov Slovenska – NEZES, tak ako doteraz, využijú svoj potenciál, aj prostredníctvom SILOČIAR, objektivizovať poznatky o programoch strán a predpokladoch ich realizácie. S presvedčením, že oslovení Slováci dajú svoje hlasy tým, ktorí dokázali, že vedú a sú ochotní prispieť k urýchlenému vyrovnaniu kvality života a perspektív Slovenska s porovnateľnými štátmi Európskej únie.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Ekonomický komentár

Doprivatizovať sieťové odvetvia?

Baránik

Pojem privatizácia rezonuje v ušiach našich občanov od roku 1990. Znamená zmenu vlastníctva zo štátneho (celospoločenského) na súkromné. Vzťahuje sa na vlastných občanov, z mozoľov ktorých sa tento štátny majetok vytváral. Zmena vlastníctva sa vzťahovala len vo vzťahu k vlastným občanom. Len vlastní občania vystupovali ako subjekt vzťahu, ktorý privatizácia vytvárala. Preto sa privatizácia na začiatku tohto procesu takto realizovala. Občan štátu mohol nadobudnúť privatizáciou majetok buď v aukčných procesoch na základe súťaže o najvyššiu cenu (malá privatizácia) alebo za kúpnu cenu (veľká privatizácia). Kúpna cena vychádzala z nadobúdacej ceny zmenšenej o odpisy. Preto predaje majetku sa v danom období javili ako predaje za relatívne nízke ceny. Takto sa majetok nepredával za trhové ceny, ale za ceny umelo stanovené. Bolo to preto, lebo občania ako potenciálni kupci nevlastnili potrebný objem peňazí na platby za kúpený majetok. Predaje zahraničným záujemcom sa realizovali za trhové ceny. Preto, ak v súčasnosti dochádza k zmene vlastníctva voči zahraničnému záujemcovi, nejde o privatizáciu, ale o predaj a kúpu za trhovú cenu.

Objektom privatizácie bol všetok majetok, ale v roku 1998 parlament prijal zákon, ktorý z privatizácie vylúčil firmy, ktoré pre ekonomiku majú strategický význam. Patrili tam hlavne sieťové odvetvia, ale aj strategické firmy iných odvetví. Tento zákon bol v neskoršom období zmenený, a tým sa otvorila cesta pre výpredaj všetkého majetku, vrátane sieťových odvetví.

Je takýto prístup od parlamentu a vlády v súčasnosti v našich podmienkach správny? Odpoveď je jednoznačná – NIE.

Vo všetkých významných štátoch (okrem bývalých kolónií) vlastní prevažnú časť majetku vlastné firmy. Súčasné rozhodnutie vlády zastaviť výpredaj majetku treba považovať za správne. Chceme dúfať, že vláda, ktorá vzíde po najbližších voľbách nebude pokračovať vo výpredaji národného majetku.

Prečo je náš vzťah k výpredaju majetku záporný? Z veľmi jednoduchého, ale principiálneho dôvodu. Majetok bol, je a vždy bude zdrojom zveľadovania bohatstva. Všetky národy, ktoré vlastní alebo na ich území sa nachádza majetok a bohatstvo, patria spravidla k bohatším národom (okrem prípadov absolutistických monarchií).

Ako vzor možno uviesť Nórsko. Vzhľadom na skutočnosť, že v jeho ochrannom morskom pásme sa nachádzajú bohaté ložiská ropy a plynu, nemá záujem o vstup do Európskej únie z obavy, aby sa tieto zdroje bohatstva nevyčerpali. Stanovisko Nórska je nanajvýš

správne. Ťažbu uvedených zdrojov reguluje podľa vlastných predstáv. Taký prístup považujeme za reálny.

Napríklad v našom prípade mohli byť príjmy z prepravy plynu dlhodobou trvalým zdrojom rozvoja ekonomiky, ale aj rastu životnej úrovne obyvateľstva. Predajom síce menšinového podielu, ale tým, že sme sa vzdali práva určovať základný smer využitia príjmu, sme trpeným spoluvlastníkom a musíme sa uspokojiť s tým, čo rozhodujúci vlastník vykoná. Toto je jeden z bezprecedentných príkladov.

Kľúčovým pre rozvoj ekonomiky je čím ďalej, tým viac infraštruktúra, súčasťou ktorej sú sieťové odvetvia.

Preto treba pozitívne vnímať domácich odborníkov, ktorí v médiách presviedčajú o nevýhodnosti predaja elektrárni a dopredaja prenosových sietí.

Tým, že sme sa stali členmi Európskej únie, žijeme v určitej fáze eufórie. Ale eufória je jav dočasný. Vstup v určitom zmysle prispel k rastu HDP. Je to predovšetkým preto, že naša ekonomika, hlavne v dôsledku lacnej pracovnej sily, je ekonomicky príťažlivá. Ale možno na tejto „prednosti“ založiť budúci rozvoj ekonomiky? Dočasne možno. Ale tento zdroj je skutočne len dočasný. Otvorený pracovný trh túto našu výhodu v krátkom čase vyčerpá. Čo potom?

Zahraničný kapitál, ktorý k nám prichádza, nevytvára svetlú budúcnosť. Vytvára pracovné príležitosti hlavne pre nekvalifikovanú prácu. V médiách sa sústavne šíria informácie o scientifikácii výrobných, technologických a riadiacich procesov. Je to aj u nás tak? Ak sa bližšie pozrieme na problémy zistíme, že tomu tak nie je.

Druhý problém, ktorý vzniká výpredajom majetku je, že centrály firiem, do ktorých sú včleňované naše výrobné a obchodné jednotky, sú v zahraničí. Kľúčovou pre každú firmu je cenová politika a tá sa pre firmy na našom území realizuje v zahraničí. Čiže skutočný efekt z pôsobenia firmy na našom území, ktorý plynie z tvorby ceny a realizácie produkcie na území sídla materskej firmy je mimo dosahu napr. našej daňovej sústavy.

Osobitným prípadom pre výpredaj sieťových odvetví je skutočnosť, ktorá nie je bežná, ale môže nastať, a tou je potravinová a energetická bezpečnosť. Ak nebudeme aspoň spoluvlastníkmi rozhodujúceho majetku, môže sa naša ekonomika stať obeťou výkyvov, ktoré sa môžu v svetovej ekonomike vyskytnúť. A tu platí zásada bližšia košľa ako kabát. Príkladov z realizácie takých praktík je veľa. V nedávnej minulosti sme často boli svedkami sporov medzi USA a EÚ (napríklad dovoz ocele do USA).

Ak majetok na území ľubovoľnej ekonomiky je vlastníctvom cudzích vlastníkov, nedá sa nikdy vylúčiť náhla – neočakávaná zmena orientácie. Najviac to postihuje zamestnancov, ktorí stratia pracovnú príležitosť, a tým zdroj príjmu.

Hodnotenie aktu výpredaja majetku cudzím vlastníkom, hlavne ak ide o strategický majetok, je vždy riskantné, hlavne pre malé ekonomiky, ktoré v zdrojovej časti nemajú alternatívy. A to je aj náš prípad. Pri dokonalej

starostlivosti o rozvoj infraštruktúra, hlavne sieťových odvetví, môže ekonomika výrazne profitovať, ak je daná infraštruktúra zapojená do medzinárodnej spolupráce. Územie Slovenskej republiky s vybudovanou infraštruktúrou je významným priestorom pre prepravu energetických médií. Tento lukratívny potenciál, ktorý súčasná generácia zdedila, bol a ešte môže byť lukratívnym zdrojom budúceho vývoja.

Pohľad, ktorý pramení zo získanie významných objemov finančných zdrojov za predaj a ich použitie na splatenie záväzkov je maximálne neprezieravý. Je len jednorazový. Tí, ktorí s takým prístupom kalkulujú buď fungovaniu ekonomiky vôbec nerozumejú alebo im ide len o jednorazový efekt, predovšetkým vlastný. V ekonomike každý akt a osobitne to platí pre strategické akty sa musí vykonať s ohľadom na budúci vývoj. Komu na tomto jedinom správnom prístupe nezáleží sa, by nemal byť pripustený k prijímaniu strategických rozhodnutí.

Prof. Ing. Michal Baránik, PhD.

Rezervované pre makroekonomiku

Zmena úrokových sadziieb, cieľ EURO

Barič

Centrálna banka koncom februára zvýšila kľúčový úrok o pol percentuálneho bodu na 3,5 percenta. Po roku prvou zmenou sadziieb prekvapila trh, ktorý počítal s polovičným zdražením peňazí. „Pre inflačný vývoj na Slovensku vidíme do budúcnosti výraznejšie riziká. To bolo kľúčové kritérium. Diskusia nebola o tom či, ale o koľko upraviť sadzby,“ komentoval rozhodnutie guvernér centrálnej banky Ivan Šramko.

Čo možno očakávať ako dôsledok tohto rozhodnutia v ekonomike? Podľa bankových analytikov úročenie vkladov a úverov pre občanov by sa v najbližších dňoch nemalo v zásade výraznejšie meniť. Napriek tomu, že banky úroky pri službách pre občanov odvodzujú práve od kľúčových úrokov centrálnej banky a tie sa zdvihli viac, ako sa čakalo. Úpravu úrokov očakávajú na oboch stranách, úverov aj vkladov, ale len postupne. Pritom by nemalo ísť o taký rast ako pri sadzbách centrálnej banky, čo bol pohyb o pol percenta. Rásť by pritom mali skôr úroky pri dlhšie viazaných vkladoch a pri úveroch s úrokom pevne stanoveným na viac rokov.

Keď sledujeme politiku NBS v širšom časovom horizonte, možno konštatovať, že za týmto krokom je iný zámer než len čisto inflačný vývoj. O výhodách respektíve nevýhodách zavedenia aura je teraz v podstate už nepotrebné diskutovať, pretože vstupom do EU sme tento záväzok ako štát prijali. Z celkovej stratégie NBS vyplýva jasný ťah na eurozónu. Túto stratégiu prijala ešte pred vstupom Slovenska do EÚ. Jej podstatou je, tak rýchlo vstúpiť do EMU ako je to možné a tak krátko

zotrvať v mechanizme výmenných kurzov ako je to možné. Preto vlastne nebol ani veľmi prekvapivý vstup do EMU v závere roka 2005, teda skôr ako sa všeobecne predpokladalo.

Štruktúra nástrojov menovej politiky NBS, rovnako aj technický a formálne aspekty ich zavádzania sú kompatibilné s tými, ktoré používa ECB. Podtrhuje to fakt, že rozdiel v úročení eura a koruny, ktorý v posledných dňoch pomáhal slovenskej mene lámať rekordy, stiahla aj Európska centrálna banka na jedno percento. Kľúčovú sadzbu zdvihla na najvyššiu úroveň za posledné tri roky - 2,5 percenta. Zahrnula do úrokov zvyšujúce sa riziká v oblasti rastu cien pri silnejúcej ekonomike dvanásť krajín so spoločnou menou.

Úroky v eurozóne zostávajú podľa prezidenta Európskej centrálnej banky Jeana-Clauda Tricheta aj po tomto náraste pre druhý najväčší ekonomický blok na svete stimulujúce. Naznačil tak, že banka plánuje pokračovať v zdražovaní peňazí aj v nasledujúcich mesiacoch.

NBS realizuje menovú politiku vo forme implicitne cielenej inflácie, ktorému je podmienený výkon menovej politiky. V súlade s harmonizáciou slovenskej legislatívy s legislatívou EU a naslednom prijatí nového zákona o NBS je nová definícia postavenia banky jasná spočívajúca, že hlavným cieľom je udržanie cenovej stability v SR, ktorý nahrádza pôvodný cieľ, teda zabezpečovanie menovej stability.

Nové zameranie pôsobenia NBS sa odráža v Menovom programe NBS do roku 2008, kde sa konstatuje „V roku 2004 pokračoval výkon menovej politiky v nezmenenom smerovaní, kedy pri zohľadňovaní o zmene úrokových sadzieb ako hlavného menovo – politického nástroja zohľadňovala BR NBS všetky faktory, ktoré ovplyvňovali vývoj inflácie predovšetkým v aktuálnom roku.

Terajšia zmena úrokových sadzieb BR NBS je vlastne nič iné len pokračovanie tendencie v naplňaní jej dlhodobého strategického zámeru, splniť Maastrichtské kritériá a tým prijať spoločnú menu euro. Pri rozhodovaní NBS bol dôležitejší teda jej budúročný cieľ, keď plánuje znížiť infláciu pod dve percentá, najmä pre zavedenie eura. Možno teda na záver konštatovať, že to bol hlavný dôvod razantného zvýšenia úrokov.

Ing. Ondrej Barič, CSc.

Medzinárodné politické vzťahy

Zvíťazí rozum alebo globálny egoizmus

Bonko

V článku rovnakého názvu (Siločiary č. 2/06) som analyzoval vývoj iránskej krízy, jej príčiny s tým, že môže vyústiť do vojenského riešenia zo strany USA a ich prípadných spojencov (Izrael, Veľká Británia, Turecko). Analýza ukázala, že Irán sa nevzdá zámeru obohacovať urán na

svojom území a Američania bezproblémovo dostupnosti kaspickej ropy a plynu. Práve otázka dostupnosti a možnosti stabilnej prepravy týchto produktov k spotrebiteľom je pre USA veľmi dôležitá.

Nejde však len o zisky z týchto produktov. V prvom rade cez ropu a plyn ide o realizáciu globálneho vplyvu USA na svetovú ekonomiku. Realizácia tohto vplyvu sa uskutočňuje cez „petrodoláre“, ktorými sa za ropu a plyn platí a štáty si v nich vytvárajú svoje dolárové rezervy.

Korene celého problému siahajú až do roku 1971, keď USA pre štáty (pre komerčnú sféru dolár nebol krytý zlatom od roku 1945 – rozhodnutie z Bretton Woods) prestali vymieňať zlato za doláre, pretože ich zlaté rezervy už na to nestačili. Riešenie našli v dohode so Saudskou Arábiou (1972/73), že budú ropu predávať za doláre. Cena takejto dohody nebola vysoká – USA na oplátku sľúbili, že sa postarajú aby vládnuce feudálny režim zostal u moci. K takémuto riešeniu sa pridali aj štáty OPEC a postupne aj ďalšie štáty ťažiacie ropu a plyn. Amerika tak získala možnosť tlačiť stále väčšie množstvo dolárov a nakupovať vo svete stále väčšie množstvo tovarov (americká obchodná bilancia je trvale pasívna). Čiže dodatočne si zdaniť svet stále menej hodnotným dolárom.

Svet s nevôľou prijal odľuku dolára od zlata, pretože to znehodnocovalo dolárové rezervy štátov, ktoré vznikli z titulu nadspotreby USA a ich trvalo pasívnej obchodnej bilancie. Nakoniec sa však štáty s tým zmierili, pretože k svojmu rozvoju potrebovali ropu a plyn, ktoré komodity nakupovali za doláre. A mali nakoniec aj dôvod prečo držať rezervy v „petrodolároch“. USA tak získali nástroj v podobe „zelených papierových vojačikov“ cez ktorý mohli ovplyvňovať svetovú ekonomiku vrátane ekonomík svojich najväčších konkurentov. Je len samozrejme, že to využívali vo svete aj politicky. S odstupom času možno hodnoverne tvrdiť a dokázať, že to zohralo rozhodujúcu úlohu aj v porážke ZSSR v studenej vojne, ktorý ekonomický nemohol z vlastných zdrojov vzdorovať mase „petrodolárov“.

Ovplyvňovanie svetovej ekonomiky Američanmi sa deje cez dve hlavné ropné burzy – NYMEX v New Yorku a IPE v Londýne, ktoré v skutočnosti vlastní Američania. Od londýnskej burzy sa odvíja aj cena plynu predovšetkým v Európe.

Pre USA je teda obrovskou hrozbou zámer Iránu otvoriť v roku 2006 ropnú burzu v tejto krajine. Mala by byť postavená na európskych ropných mechanizmoch a platby by sa mali uskutočňovať v euro. Niet pochýb, že EÚ by to s uspokojením prijala (preto zastávala aj iné stanovisko ako USA na riešenie iránskej krízy), pretože jej členské krajiny združené v Európskej menovej únii by platili vlastnou menou a nemuseli by vytvárať svoje rezervy v znehodnocujúcich sa „petrodolároch“. O obchodovaní v euro uvažuje aj Rusko (dnes za „petrodoláre“ vykupuje zlato) a prijali by to aj Čína a Japonsko. Tieto tri štáty i tak zvažujú diverzifikáciu svojich devízových rezerv. Predpokladá sa, že asi tretinu svojich dolárových rezerv by si ponechali, tretinou by platili a jednu tretinu by hodili na trh. O význame tohto kroku hovorí fakt, že len tieto tri

krajiny majú devízove rezervy približne jeden bilión dolárov (to predstavuje takmer 10% hrubého domáceho produktu USA). Je vcelku reálne – potvrdzujú to aj vyjadrenia Saudskej Arábie z marca 2006, že platby v euro by prijali aj štáty produkujúce ropu a plyn, vrátane arabských, ochotne by sa zbavili nadbytočných a stále viac znehodnotených „petrodolárov“. Zvlášť, keď ich zahraničný obchod je dnes väčší s EÚ ako s USA.

V súhrne to znamená, že iránska ropná burza realizujúca platby v euro v prípade jej otvorenia predstavuje smrteľné nebezpečenstvo pre imperiálne záujmy USA a ich ekonomiku. Znehodnotilo by to zásadným spôsobom dolár, masa voľných dolárov by viedla k hyperinflácii v USA, znehodnotilo by to vklady a úspory v bankách, podielových fondoch a podobne. Následne by to viedlo k dlhodobému zvýšeniu amerických úrokových mier a tým „odkrveniu“ jej finančných tokov a ekonomickej depresii. Uvedeného sa obava aj svet, preto skôr pôjde o postupnú diverzifikáciu dolárových rezerv.

Samozrejme, že toto Američania za žiadnu cenu nemôžu dopustiť. Spolu s dostupnosťou kaspickej ropy a plynu a ich dostaniu k spotrebiteľom, to enormne zvyšuje nebezpečenstvo použitia sily na riešenie iránskeho problému. Nakoniec v marci tohto roku prezidentom Bushom a Kongresom USA schválenej bezpečnostnej doktríny sa použitie vojenských akcií na obranu záujmov USA vo svete nevylučuje. Na prvom mieste z viacerých krajín je menovaný práve Irán.

Podľa dostupných informácií strategické plány v tomto smere majú USA pripravené (plán má názov Concept Plan 8022). Myslím si však, že Američania si uvedomujú, že je nereálne Irán obsadiť vojensky. Potrebovali by k tomu viac ako pol milióna vojakov. Vzhľadom na ich dislokáciu je to nereálne, USA sú vojnou v Iraku vyčerpané a výsledok je nejasný. Navyše, možno až na Veľkú Britániu, reakcia sveta, hlavne ďalších mocností by bola negatívna a v prípade Ruska a Číny až nevypočítateľná (Irán ma strategické zmluvy s Čínou, Ruskom a Indiou – tzv. Šanghajská kooperatívna skupina). Už len vrhnutie rezerv „petrodolárov“ na trh uvedenými štátmi by sťažilo Američanom financovanie ich vojenských akcií. Ak USA sa rozhodnú pre vojenské akcie proti Iránu pôjde pravdepodobne o forsírované letecké akcie, nálety na vybrané ciele vrátane atómových zariadení. Náletov by sa pravdepodobne zúčastnil aj Izrael (premiér Šaron v decembri 2005 k tomu dal súhlas) a jednalo sa o logistickej podpore Turecka. Nálety by sa realizovali aj zo základne Diego Garcia v Indickom oceáne. Nasadené majú byť najmodernejšie lietadlá B-2 Stealth a najnovšie stíhačky F-117. Nie je vylúčené ani použitie hlbinných atómových bômb zhruba do ekvivalentu 5 000 kg TNT. Zdá sa, že to signalizuje aj nedávna návšteva prezidenta Busha v Pakistane a Indii a jeho súhlas s rozvojom indického atómového programu, vrátane utajenia jeho vojenskej časti. Mimochodom Bushovi v tomto prípade nevadí, že obe krajiny nepodpísali medzinárodnú zmluvu o nešírení atómových zbraní. Ak sa realizuje takéto riešenie, tak

stredný východ čaká atómový holokaust a svet po studenej vojne sa ocitne na prahu jadrovej vojny.

Ing. Anton Bonko

Medzinárodné ekonomické vzťahy

K záverom 35. zasadania Svetového ekonomického fóra v Davose

Na 35. zasadaní päťdňového SEF vo švajčiarskom Davose diskutovalo viac ako 2 000 ekonómov, politických lídrov a osobností z akademických, podnikateľských, náboženských a kultúrnych kruhov. Záujem o tohtoročnú účasť na rokovaníach v Davose bol taký veľký, že všetky miesta organizátori obsadili už vlni na jeseň. Pre mnohých záujemcov miesta nebolo.

Spokojný zakladateľ (v r. 1971) a riaditeľ SEF **Klaus Schwab** konštatoval, že „v Davose bolo možné stretnúť všetkých ľudí, ktorí majú na starosti medzinárodné otázky“. Nezišli sa tam len predstavitelia ekonomiky a 15 hláv štátov či 60 ministrov, ale aj šéfovia najvýznamnejších medzinárodných organizácií, vrátane OSN, MMF a Svetovej obchodnej organizácie a ich predstavitelia - generálny tajomník OSN Kofi Annan, predseda Európskej komisie José Manuel Barroso, generálny riaditeľ Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu Mohamad al-Baradai, šéf Svetovej obchodnej organizácie Pascal Lamy, nový šéf Organizácie krajín vyvážajúcich ropu (OPEC) Edmund Daukor, či prezident Európskej centrálnej banky Jean-Claude Trichet. Na rozšírený názor, že davoské fórum je uzavretý klub bohatých a mocných, reagoval výkonný riaditeľ K. Schwab originálne a konštruktívne: hlavné diskusné programy boli vysielané prostredníctvom internetu. Tým dal konkrétny výraz svojmu tvrdeniu o transformácii globalizácie na **googl-izáciu**

Nás, podobne ako v minulom roku udivuje, že v našich akademických ekonomických, podnikateľských, politických kruhoch i v médiách bolo venované primálo pozornosti tak závažnému podujatiu. Žeby preto, že išlo o príliš vážne problémy a niektoré novšie pohľady na ich príčiny a možné riešenia, ktoré sa vymykajú lacným schémam vyznávačov šokovej terapie, totálneho globalizmu a komercializmu všetkých oblastí, presahujú oblasť ich osobných, či skupinových záujmov?

Ako sme už v našom časopise avizovali, v centre pozornosti tohtoročného SEF boli otázky **globálnej ekonomiky - najmä chudoby rozvojového sveta, energetiky, dlhodobá dynamizácia rozvoja Číny, Indie, Afriky, ale aj otázka Iránu, blízkovýchodná problematika, terorizmus či budúcnosť EÚ**.

Svoju misiu t. r. končiaci **Kofi Annan** pripomenul potrebu plnenia miléniových cieľov, najmä **odstraňovania chudoby**. Koncentráciu na tento svetový problém za prekrýva - posledné dva roky - vojna Iraku a boj proti terorizmu. Jedným z riešení, ktoré na davoskom Fóre zazneli, je vytvorenie národných rád, ktoré majú formovať

a kontrolovať programy boja proti chudobe. Vzdelávať farmárov i celý agroktor, budovať dopravné a skladovacie siete – teraz až 30 % potravín vyprodukovaných v Afrike podľahe skaze, namiesto ich konzumácie.

Viacerí predstavitelia účastníckych štátov vyjadrili uspokojenie, že sa **Afrike** tento rok venovala na summite osobitná pozornosť. Pozitívnu odozvu malo vystúpenie britského premiéra **Tonyho Blaira**, ktorý aj ako predstaviteľ predsedajúceho štátu skupine G 8, postavil Afriku do pozície najvyššej priority svojho predsedníctva. V kontexte vyznieva stanovisko nemeckého exkancelára **Gerharda Schrödera**, ktorý podporil návrh Veľkej Británie na zníženie dlhu afrických štátov. Vo svojom prejave venoval tiež značnú pozornosť francúzskemu návrhu *zdaňiť špekulatívne finančné toky, čo by mohlo pomôcť financovať zníženie afrického dlhu*. Je však otázne, či s tým budú bohaté štáty súhlasiť pre zložitosť financovania takéhoto zámeru.

Výše 50 riaditeľov energetických koncernov z celého sveta prerokovalo otázky súvisiace s geopolitikou, klimatickými zmenami a so stabilitou medzinárodného energetického systému. Znili úvahy, že návrhy riešení zložitých problémoch v energetickom sektore vychádzajú z pomerov po prvom energetickom šoku v roku 1970. Christoph Frei, ktorý bol na fóre zodpovedný za túto problematiku, nastolil otázku nových inštitúcií, primeraných vážnosti tohto celosvetového problému.

Nástojčivo znelo volanie znelo v prejave Generálneho riaditeľa Svetovej obchodnej organizácie **Supachaia Paničpakdiho**, ktorý neodporúča, aby jeho následník pripustil *zlyhanie obchodných rozhovorov o liberalizácii svetového obchodu, ktoré sa začali v roku 2001 v katarskej Dohe*. K jeho iniciatíve sa pripojili aj **India a Brazília, členovia skupiny G 20**, ktorí požadujú, aby sa dodržali ciele, ktoré majú byť prerokované na pôde WTO v rámci 8. kola rokovaní. Obidva štáty znepokojuje fakt, že odstraňovanie prekážok na trhoch s poľnohospodárskymi produktmi prekrýva ostatné rokovania o svetovom obchode.

Klaus Schwab o. i. pripomenul aj nami zdôrazňovaný významný megatrend: „Ťažisko svetovej ekonomiky i politiky sa presúva od Atlantického k Tichému oceánu. Nástup ázijských ekonomík môže Západ prijať ako výzvu – do súťaže i na partnerstvo.“ Týka sa to najmä **Číny a Indie**. *„Nerovnováhu svetovej ekonomiky môžeme pripisovať mnohým príčinám, ale nie výmennému kurzu,“* konštatoval v Davose predstaviteľ čínskej centrálnej banky Li Žuo-Ku v odvetu na naliehanie najväčších ekonomík na Čínu, aby posilnila svoju menu a pomohla tak oživiť rast svetového hospodárstva. Flexibilnejší kurzový režim pre Čínu a slabosť dolára, naštartovaná deficitom obchodnej bilancie a fiškálnymi deficitmi USA, budú horúcou témou na najbližšom stretnutí predstaviteľov G 8.

Predstavitelia početných delegácií Číny a Indie sebavedomejšie ako v minulosti zdôrazňovali, že ich štáty prestávajú byť len priestorom pre montážne dielne s lacnou pracovnou silou a zvyšujú podiel pridanej hodnoty vo

svojich tovaroch na vývoz do vyspelých štátov. Tento trend potvrdil v Davose aj **Bill Gates**. Vychádzal zo skutočnosti, že predovšetkým India výrazne podporuje a rozširuje vedu a výskum. V počte graduovaných inžinierov niekoľkonásobne prevyšuje USA (pozn.: v USA žije a tvorí veľký počet špičkových indických vedcov). Podľa Gatesa je len otázkou času, keď prevahy Indie a Číny vo vedeckých a inžinierskych kapacitách povedie k presunu vývoja najprograsívnejších technológií do regióny južnej a východnej Ázie.

V súvislosti s veľkými problémami (ne)zamestnanosti a pohybom pracovných síl zazneli v Davose významné *myšlienky o výrazných diferenciách vývoja v Európe a USA*. Na rozdiel od USA, ktoré dlhodobo stimulujú príliv kvalifikovaných imigrantov, niektoré európske štáty len zdráhavo pripúšťajú imigráciu z iných štátov Európy. Hoci majú mnoho spoločného, panujú tu (nie neopodstatnene) obavy hlavne z konkurencie v ekonomickej oblasti. U imigrácie z iných kontinentov je to ešte náročnejšie, keď k ekonomickým dôvodom neochoty sa pridávajú rozdiely náboženské a kultúrne. Zaujímavé a možno perspektívne riešenia ponúkli indickí účastníci Fóra. **Majú desaťročné skúsenosti s outsourcingom pracovných miest**. V indických call-centrách pracujú *pre americké a európske korporácie už štyri milióny ľudí* (najmä účtovníci., programátori, dokonca aj lekári). To ukazuje na istú *eventualitu v oblasti migrácie pracovných síl*. U profesií, kde sa dá využívať okamžitá a kvalitná telekomunikácia, sa otvárajú dvere pre outsourcing. To znamená, že ázijskí, či africkí pracovníci sa nemusia fyzicky sťahovať a trvalo žiť v cudzine. Pre Európu by to, na jednej strane, mohlo znamenať zmenšenie problémov s masovým prisťahovalectvom. No je tu aj druhá strana mince: do rozvojových štátov by sa prostredníctvom outsourcingu presunuli z európskych (aj iných) štátov milióny pracovných miest! Ktorých nedostatok ťaží aj Slovenskú republiku už teraz.

Ukrajinský prezident V. Juščenko informoval, že **Ukrajina** plánuje v blízkej budúcnosti predložiť svoju kandidatúru na vstup do Európskej únie, čo považuje za tretí najdôležitejší krok ukrajinskej vlády - popri transformácii ukrajinského hospodárstva na trhové a nadviazaní partnerstva s Ruskou federáciou. K tomu predseda Európskej komisie José Manuel Barroso uviedol, že Ukrajina má, z dlhodobého hľadiska, budúcnosť v Únii. Aktuálne je skôr vybudovanie užších vzťahov prostredníctvom politických a ekonomických reforiem a politický dialóg, čo „ešte nie je automaticky príslub členstva“.

Na rokovaní SEF sa zúčastnili i viaceré známe osobnosti zo sveta kultúry, aj biznisu v pravom zmysle slova. Napríklad brazílsky spisovateľ Paul Coelho, americký herec Michael Douglas, bývalý americký boxér Muhammad Alí a i. To jednoznačne zvyrazňuje potrebu aktívneho sledovania signálov pre formovanie a modifikáciu zámerov dlhodobého rozvoja i aktuálnej reakcie na podnety z tohto stále vplyvnejšieho

medzinárodného podujatia múdrych a vplyvných osobností z celého sveta.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Osobnosti

James Tobin (1918–2002)

Jednou z najsledovanejších osobností ekonomickej vedy v súčasnosti je americký ekonóm, nositeľ Nobelovej ceny (1981) najmä za rozvoj teórie finančných trhov, ich vzťahy k investíciám, výrobe, zamestnanosti a cenám. Je pokladaný za čelného neokeynesiánskeho makroekonóma, zakladateľa Yalskej školy teórie peňazí a voľby portfólia.

Tobin systematicky skúmal a výsledky publikoval v niekoľkých oblastiach: makroekonomická teória a politika, peniaze a bankovníctvo, verejné financie, ekonómia blahobytu, ekonomický rast, investície a akumulácia kapitálu, nerovnováha a riešenie chudoby (negatívna daň z príjmu).

Bol ostrým kritikom monetarizmu. Obhajoval stimuláciu dopytu proti útokom zo strany novej klasickej makroekonomickej. S jeho menom je spájaný projekt tzv. *Tobinovej dane*, sledujúci zdanenie najmä pohybu krátkodobého medzinárodného špekulatívneho kapitálu (príjmu), ekonometrické metódy ("tobit analysis"), medzinárodný menový systém ("tobin tax").

Odbornú aj širokú verejnosť prekvapil Tobin spomínaným, zdanlivo jednoduchým návrhom: **zdaníť medzinárodné finančné operácie**. Zdôvodňoval to tým, že menovými krízami je možné predchádzať tak, že sa rozličné meny budú sústreďovať do jedného priestoru, alebo tým, že sa menové priestory od seba oddelia. Táto metóda oddeľovania je zdanlivo jednoduchá: *každá menová operácia sa zaťaží malou daňou*. Daňové zaťaženie sa sumarizuje čím častejšie je určitá suma zo špekulatívnych dôvodov vymieňaná. Dlhodobé vklady by boli zaťažené minimálne (menej ako jedno percento) a sotva by to niekto pocítil. Vývoj však ukázal, že toto elegantné riešenie môže fungovať len pri menších výkyvoch. Tam, kde hrozí znehodnotenie o 50 a viac percent (ako v Ázii alebo Brazílii), nepomohla (doteraz) ani tzv. Tobinova daň. Sľubné špekulatívne zisky nezastavia finančných buldogov atakovať ochromenú korisť. Príkladné postupy Chile, Malajzie, a Číny, ktoré zaviedli počas finančných kríz úspešné kontroly kapitálových presunov, napriek tomu, že sa vystavili ostrej kritike liberálov potvrdili, že dodatočné kontroly finančných tokov nemôžu byť nijaké tabu.

Vo finálnom období tvorivej vedeckej činnosti Tobin koncentroval svoju pozornosť na otázky sociálnej bezpečnosti a zdravotníckej starostlivosti a tiež medzinárodné monetárne reformy. To zreteľne svedčí o jeho trvalom snažení prispieť k humanizácii svetovej ekonomiky ako vednej disciplíny. V tom sú jeho diela nadčasové a inšpiratívne aj pre slovenskú tvorivú spoločnosť.

LL

Recenzia

Ing. Pavla Hrivíka, CSc.: **Strategické štúdie Európskej únie II**

Strategické štúdie Európskej únie II sú logickým pokračovaním I. dielu rovnomennej knihy Pavla Hrivíka. Ide tu o prehĺbené, pozoruhodné skúmanie integračných európskych a globalizačných procesov.

Nesporným prínosom tejto práce je, že prináša svojské pohľady na prehlbovanie integrácie v *hospodárskej, menovej, politickej a bezpečnostnej oblasti*. Zároveň pozoruhodne skúma predpoklady smerovania Európskeho spoločenstva k fiškálnej únii. Podľa autora sú tieto tendencie vo vývoji Únie zjavné, ich aktuálnosť a dôležitosť nesporné, no nie bezproblémové. Autor nás upozorňuje na diferencované *prejavy neoregionalizácie* - úlohu a postavenie strednej Európy v integračnom rámci EÚ, vzťah európskej integrácie a svetovej globalizácie, Charakterizuje význam Únie v globalizačných procesoch i závažnú *problematiku spoločnej bezpečnostnej a zahraničnej politiky EÚ*. Pri prezentácii cieľov, aktivít a výsledkov činnosti jednotlivých inštitúcií EÚ i ďalších medzinárodných organizácií sú v práci uvádzané tiež riziká, súvisiace s realizáciou niektorých aktivít preventívneho charakteru.

Ing. Hrivík tu priamo i nepriamym spôsobom charakterizuje aj budúce možnosti, úlohy, záväzky a povinnosti Slovenskej republiky v prehľbovujúcich sa integračných procesoch na európskom kontinente. V práci je, i pri členitosti na 10 kapitol, venovaná náležitá pozornosť významu a aplikácii Maastrichtskej, Schengenskej dohody i ďalším normatívnym dokumentom EÚ. Autor v tejto práci inovatívne a inšpiratívne zakomponoval problematiku strednej Európy, jej transformačné problémy ako i význam a postavenie v priestore Európskej únie. Z pohľadu univerzálnych kritérií hodnotenia vývoja európskych reálií považujem takýto postup za prínosný, veľmi náročný, ktorý si vyžiadal mimoriadne úsilie. Zároveň mu poskytol uplatniť široký rozhľad a osobné skúsenosti z riešenia konkrétnych problémov v tejto oblasti medzinárodných vzťahov.

„Strategické štúdie Európskej únie II.“ svojim zameraním a obsahom možno zaradiť medzi originálne publikácie, podporujúce hlbšie poznávanie Európskej únie i celeurópskej integrácie. Práca môže byť prospešná nielen pre študentov a pedagógov vysokých škôl, ale aj pre širšiu verejnosť, zaujímajúcu sa problematikou európskej integrácie z aspektu Slovenskej republiky, regionálneho i globálneho.

Ing. Ladislav L y s á k, DrSc.

Európska únia

Spoločná poľnohospodárska politika EÚ (2. časť)

Významnou etapou v procese reformovania nákladného poľnohospodárskeho systému bolo prijatie Agendy 2000

v roku 1999 na summite EÚ v Berlíne, ktorá bola zároveň finančnou perspektívou EÚ na roky 2000 – 2006. Jednou z dominant agendy je zvýšenie konkurenčnej schopnosti európskeho poľnohospodárstva, ktoré sa má realizovať najmä prostredníctvom znižovania garantovaných cien jednotlivých komodít.

Na základe priebežného vyhodnotenie výsledkov implementácie záverov a ustanovení obsiahnutých v Agende 2000 a žiadosti Európskej rady predložila Komisia 10. júla 2002 návrh na radikálnu zmenu spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP), ktorý obsahoval: (1) stabilizáciu trhov s poľnohospodárskymi komoditami; (2) vytvorenie udržateľného systému priamych platieb; (3) zlepšenie rešpektovania štandardov; (4) lepšiu rovnováhu v podpore poľnohospodárstva; a (5) rozvoj vidieckych oblastí.

Dokument ďalej zdôraznil, že: (a) spoločná organizácia trhu by mala slúžiť výlučne ako záchranná pre európskych poľnohospodárov; (b) agrosektor by sa mal orientovať na také produkty, ktoré si žiadajú spotrebitelia a nie tie, ktoré podporuje EÚ; (c) potravinová sebestačnosť musí byť plne zakomponovaná do spoločnej politiky; a (d) výška priamych platieb musí naďalej zabezpečovať primeranú životnú úroveň pre európskych farmárov.

Komisia navrhla ďalšiu významnú zmenu v SPP dotýkajúcu sa postupného odstránenia prepojenia finančných príspevkov z európskeho rozpočtu na objem výroby, rozlohu obrábanej pôdy alebo počet chovaných zvierat. Farmy by mali dostať priame subvencie, ktoré sa vypočítajú na základe výšky podpory v predchádzajúcich rokoch, pričom nezáleží na objeme a druhu poľnohospodárskej výroby, ktorú uskutočňujú. Súčasne by výška takejto subvencie bola ohraničená ročnou hodnotou 300 000 eur na jednu farmu. Podľa Komisie takýto návrh umožňuje farmárom úplnú flexibilitu pri rozhodovaní o druhu a výške svojej produkcie. Celý návrh pritom nemal prekročiť finančný rámec odsúhlasený v Agende 2000. Návrh Komisie na radikálnu reformu SPP zostal doteraz otvorený a bude predmetom diskusie v rámci pripravovanej komplexnej revízie SPP, ktorá sa má uskutočniť počas nasledujúcej finančnej perspektívy.

Poľnohospodárstvo v EÚ predstavuje mimoriadnu geografickú, kultúrnu, historickú a kulinárnu zložitosť a je strážcom mnohých tradícií. SPP vychádza z nasledovných faktov: (1) vidiek zaberá v EÚ viac ako 80 % celkovej rozlohy, na ktorom žije asi 20 % obyvateľstva; (2) poľnohospodárske aktivity udržiavajú minimálnu hustotu obyvateľstva na vidieku asi 100 obyvateľov na 1 km²; (3) v poľnohospodárstve je zamestnaných asi 3 – 4 % ekonomicky aktívneho obyvateľstva; (4) poľnohospodárske

podniky sa spravidla nachádzajú v regiónoch s vysokou mierou nezamestnanosti; (5) na jedného pracujúceho v poľnohospodárstve pripadajú asi štyria v odvetviach, ktoré spracovávajú poľnohospodársku produkciu; (6) počet poľnohospodárskych podnikov ročne klesá asi o 3 %; a (7) priemerná rozloha poľnohospodárskej farmy dosahuje okolo 18 ha. Systém poľnohospodárskej integrácie však doteraz nevyriešil základné problémy v poľnohospodárstve členských štátov EÚ, najmä zníženie výrobných nákladov. Vytvoril skleníkové podmienky na rozvoj poľnohospodárstva v niektorých krajinách, predovšetkým vo Francúzsku. Nedoriešenie problému znižovania vysokých výrobných nákladov má v súčasnosti za následok trvalé zvyšovanie objemu fondu na subvencovanie poľnohospodárstva. S realizáciou SPP majú členské štáty stále veľké starosti, ktorá vyvoláva vážne krízy najmä po rozšírení EÚ v máji 2004. Problémy vyplývajú predovšetkým z rozdielov vo výrobných nákladoch na poľnohospodársku produkciu v jednotlivých členských štátoch a z výnimočného postavenia poľnohospodárskej výroby v národnej ekonomike.

SPP zaznamenala za posledných päťdesiat rokov viacero reforiem. Nevyhne sa im ani po poslednom rozšírení EÚ v roku 2004. Táto politika, s ktorou súvisia vysoké dotácie farmárom, ochrana trhu a vykupovanie nadprodukcie dotovaných potravín, funguje vyše 40 rokov. Je veľmi nákladná, na poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka išlo napríklad v roku 2005 asi 46 % všetkých výdavkov EÚ, pričom noví členovia EÚ nedostávajú taký podiel ako starí členovia Únie (t. j. členovia bývalej EÚ-15). Na rokovaní Európskej rady v Bruseli 15. – 17. decembra 2005 sa kompromisné schválenie finančnej perspektívy na obdobie 2007 – 2013 podmienilo výraznejším znížením rozpočtovej úľavy pre Veľkú Britániu, ktorej sa táto krajina teší viac ako 20 rokov, a vykonaním revízie všetkých výdavkov zo spoločného rozpočtu EÚ v rokoch 2008 – 2009, najmä však radikálneho zníženia výdavkov na SPP. Táto skutočnosť si bezpodmienečne vyžiada novú reformu poľnohospodárskej politiky EÚ, ktorá sa najviac dotkne južných krajín EÚ, najmä Francúzska. Reforma SPP, aj keď nebude jednoduchá a bez konfliktov, bude musieť vychádzať najmä z takých zásad ako sú: zaistenie potravinovej bezpečnosti a sebestačnosti EÚ pri výrazne znížených nákladoch, zabezpečenie komplexného rozvoja poľnohospodárskeho sektora EÚ a jeho globálnej konkurencieschopnosti, stabilizovanie ekonomickej situácie vidieka v členských štátoch a zaistenie primeranej životnej úrovne nemalej skupiny obyvateľstva zamestnaného v poľnohospodárskom sektore.

Ing. Pavol Hrivík: CSc.